

JOENSUUN KORKEAKOULUN KIRJASTO

PÄÄKIRJOITUS

Norjassa suoritettu kansanäänestys EEC-jäsenyydestä avaa aika huikeita näkymiä niin yhteiskuntapolitiikan kuin politiikan teoriankin suuntaan. Lähes kaikki yhteiskunnalliset eliitit — liikemiespiirit, suurimpien puolueiden johtohenkilöt ja virkamiehet — olivat täysjäsenyyden kannalla. Ainoana poikkeuksena oli nuori 'älymystö'. Myös lehdistö oli miltei poikkeuksetta täysjäsenyyden kannalla. Informaatiotoimintaan valtion puolesta jaetuista varoista meni 80 % täysjäsenyyden kannattajille — jaettiinhan ne pääasiassa puolueille niiden parlamentaaristen voimasuhteiden mukaan, jolloin suurin osa meni jäsenyyttä kannattavalle oikeistopuolueelle ja työväenpuolueelle sekä ulkoministeriölle 'puolueetonta' tiedonvälitystä varten. Ei ole liioiteltua sanoa, että lähes koko 'virallinen Norja' oli mobilisoitu kääntymään kansa täysjäsenyyden taakse.

Toisin kuitenkin kävi. Tavallisten norjalaisten enemmistö äänesti EEC-sidonnaisuutta vastaan. Yhteiskuntapolitiikan kannalta tämä reaktio voidaan tiivistää kahteen ilmiöön: yhtäältä *pääoman ja työn välisiin suhteisiin*, toisaalta *kansanvaltaan* (tämä koskee kansanvaltaa yhtä hyvin puolueiden sisällä kuin valtiollisellakin tasolla). Tarkasteltaessa Euroopan kapitalistista osaa havaitaan, että EEC ja liitännäisyys siihen suosii pääomaa työn ja työvoiman kustannuksella. Alueellisesti Norjan eteläosa edustaa pääomaa ja pohjoisosa työtä. Aivan loogisesti maan eteläosassa — ennen kaikkea Oslossa — oltiin huomattavasti voimakkaammin täysjäsenyyden kannalla kuin pohjoisosassa, jonka väestö koostuu pääasiassa maanviljelijöistä ja kalastajista. Puolueittain tapahtuva tarkastelu ei vie yhtä johdonmukaiseen kuvaan. Työn ja pääoman välisten suhteiden kannalta tarkasteltuna täysjäsenyyden vastustajiin olisi pitänyt kuulua sosialistinen kansanpuolue, työväenpuolue ja keskustapuolue, sen kannattajiin ennen kaikkea oikeistopuolue sekä vähemmän tiiviisti kristillinen kansanpuolue ja venstre. Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Venstren kannattajien enemmistö ja parlamenttiryhmän vähemmistö vastusti täysjäsenyyttä; kristillinen kansanpuolue oli myös vastaan. Työväenpuolueen johto ajoi jopa uhkailupolitiikalla jäsenyyttä, mutta sen kannattajien enemmistö vastusti sitä. Sosialistinen kansanpuolue, keskustapuolue ja oikeisto toimivat olettamusten mukaisesti. Venstren ja kristillisen kansanpuolueen kannanotot tuskin kuitenkaan pohjautuivat työn ja pääoman väliseen ristiriitaan, vaan pikemminkin kansalliseen suvereniteettiajatteluun. Sen sijaan työväenpuolueen johto omaksui avoimesti pääomalle myönteisen kannan. Tätä eivät kuitenkaan tehneet sen kannattajat.

Tämä ajatuskehittäminen johtaa sängen suoraviivaisesti kansanvallan problematiikkaan. Usein puhutaan siitä, että länsimaiset demokratiat ovat poliittisessa kriisissä ja aivan ilmeisesti tämän kriisin eräs ulottuvuus on se, etteivät puoluejohdon ja valittujen edustajien näkemykset läheskään aina vastaa valitsi-

joiden näkemyksiä. Sangen useissa tapauksissa — ja tämä voitaneen yleistää myös kunnallispolitiikkaan — valitut edustajat ja virkamieskoneisto muodostavat ryhmittymän, joka toimii irrallaan valitsijoista — yhteistyössä muiden yhteiskunnallisten eliittien kanssa. Valitsijoiden ja heidän edustajiensa väliltä puuttuvat suuressa määrin institutionalisoidut vaikutuskanavat ja sen mukana on hävinnyt edustajien *vastausvalmius* (responsiveness) valitsijoiden suuntaan. Erityisen selvästi tämä tilanne näkyy Norjan työväenpuolueen sisällä. Tehtyjen haastattelujen mukaan enemmistö työväenpuolueen EEC-kysymykseen kantaottaneista kannattajista vastusti täysjäsenyyttä EEC:ssä ja vastustajien määrä lisääntyi lähes lineaarisesti v. 1971 aikana (ks. *Ottar Hellevik et al., Folkemeininga om EEC i 1971, Sex nye innlegg om EF*. Oslo 1972, ss. 70—86). Tämä ei kuitenkaan muuttanut työväenpuolueen ja ammattiyhdistysliikkeen johtajien EEC:lle myönteistä kantaa, vaan kampanja jatkui entistä intensiivisempänä ja aktiivisempänä.

Tällaiseen kansanvallan vastaisten tilanteiden poistamiseen jokaisella lukijalla on varmasti omat näkemyksensä ja ratkaisukeinonsa. En käy tässä esittelemään eri vaihtoehtoja sen enempää kuin niiden myönteisiä tai kielteisiääkään toimia. Riittänee kun toteaa, että kansanäänestysinstituution laajempaa soveltamista kannattaa vakavasti harkita, joskin täytyy ottaa huomioon, ettei äänestysvaihtoehtojen riittävän selvä muotoileminen kansanäänestystä varten ole ilmeisesti kaikissa kysymyksissä mahdollista.

Edellä kuvatuilla ilmiöillä on implikaatioita myös politiikan tutkimuksen kannalta. *Raili Ruusalan* väitöskirjatutkimus luottamustoimien keskittymisestä Suomen sosialidemokraattisessa puolueessa oli eräissä suhteissa tärkeä puheenvuoro. Ruusalan tuloksia arvioitaessa täytyy kuitenkin huomioida se, ettei kansanvallan kannalta suinkaan kaikkein vaarallisinta keskittymistä ole se, että esim. puolueosaston puheenjohtaja on samalla kunnallisjärjestön edustajiston jäsen ja piirikokousedustaja. Ainakin yhtä olennaista on kysyä, kuinka paljon valtaa edustajistolla ja piirikokouksella viime kädessä on. Useissa tapauksissa niiden valta näyttää olevan valitettavan vähäistä ja tällöin täytyy tietysti lähteä etsimään niitä organisaatioita, joilla todella on valtaa. Pelkäämään henkilötasolla operoivat vallankeskittymistutkimukset eivät varmasti johda realistiseen kuvaan todellisuudesta.

Demokratian ihannemallihan edellyttää, että puoluejohto eri tasoilla, valitut edustajat ja myös hallitus toimivat kansan enemmistön edellyttämällä tavalla. Tässä suhteessa länsimainen demokratiatutkimus näyttää osittain joutuneen harhateille. Esim. *Robert Dahl (Polyarchy. Participation and Opposition*. New Haven 1971, s. 3) luetellessaan demokratian edellytyksiä listaa kyllä tunnollisesti yhdistymisvapauden, äänestysoikeuden, sananvapauden, jne., mutta viittaa vain yhdessä — kaikkiaan 20 vaatimuksesta — mainitessaan instituutiot, joiden avulla hallitus saadaan noudattamaan äänestysten ja muiden preferenssien ilmausten tuloksia. Selvää on, että länsimaisen demokratiakäsityksen

toteutuminen edellyttää Dahlin luettelemia edellytyksiä. Näitä kriteereitä on käytetty pääasiassa suoritettaessa *vertailuja* muuntotyypisiin poliittisiin järjestelmiin ja yleensäkin demokratiatutkimus on keskittynyt sangen voimakkaasti tämän tyyppisiin vertailuihin. Tällöin ovat muut, ylempänä käsitellyt demokratian edellytykset jääneet vaille huomiota. Käsittääkseni länsimaisiin demokratioihin kohdistuvat tutkimuksen pitäisi lähteä pikemminkin siitä, että oletetaan monet Dahlin mainitsevat seikat vakioiksi ja pyritään sen jälkeen hienojakoisempiin ja realistisempiin distinktioihin, jotta saataisiin selville, kuinka länsimainen, porvarillinen demokratia todellisuudessa toimii.

Raimo Väyrynen